Usporedba efekata vršnjačkog utjecaja i vršnjačke selekcije u kontekstu stupanja adolescentica u prvi spolni odnos

Lucić, Marko; Štulhofer, Aleksandar

Source / Izvornik: **Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, 2019, 28, 315 - 332**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

https://doi.org/10.5559/di.28.2.07

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:455288

Rights / Prava: Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI



https://doi.org/10.5559/di.28.2.07

USPOREDBA EFEKATA VRŠNJAČKOG UTJECAJA I VRŠNJAČKE SELEKCIJE U KONTEKSTU STUPANJA ADOLESCENTICA U PRVI SPOLNI ODNOS

Marko LUCIĆ
Hrvatski zavod za zapošljavanje – Središnji ured, Zagreb
Aleksandar ŠTULHOFER
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 159.925.8:613.88(497.5)
613.88-053.6(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 13. 6. 2018.

Rad se temelji na istraživanju koje financira Hrvatska zaklada za znanost (broj projekta 9221).

Vršnjaci su važan izvor normativnoga pritiska u kontekstu rizičnoga ponašanja adolescenata, što se odražava u visokoj sličnosti u seksualnom ponašanju adolescenata i njihovih prijatelja. Psihosocijalni mehanizmi za to podudaranje jesu vršnjački utjecaj te selekcija (sebi sličnih) vršnjaka. Istraživanja o djelovanju tih mehanizama poglavito su vezana uz adolescentsku (zlo)uporabu duhana, droga i alkohola. U ovome radu predstavljamo prvu longitudinalnu usporedbu mehanizama vršnjačkog utjecaja i selekcije u kontekstu seksualne inicijacije. Koristeći se podacima prikupljenima u uzorku od 162 zagrebačkih srednjoškolki (prosječne dobi = 16 godina, *SD* = 0,47) anketiranih *online* upitnikom u dva navrata (u razmaku od 18 mjeseci), metodom analize traga (model ukriženih veza) utvrdili smo značajnost mehanizma vršnjačkog utjecaja, no ne i mehanizma selekcije. Pretpostavljena moderacijska uloga vršnjačkoga konformizma nije potvrđena. Rezultati naše studije govore u prilog važnosti promišljanja izravnoga i neizravnoga normativnog pritiska vršnjaka pri izradbi programa cjelovite seksualne edukacije.

Ključne riječi: vršnjačke mreže, adolescenti, mehanizmi vršnjačkog utjecaja i selekcije, seksualna inicijacija, longitudinalna analiza

✉ Marko Lucić, Nova cesta 121, 10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: marko.lucic15@gmail.com

UVOD

Dominantna perspektiva na adolescentsku seksualnu aktivnost još uvijek je javnozdravstvena (Boislard, van de Bongardt i Blais, 2016). Adolescenti su najrizičnija dobna skupina kada je riječ o spolno prenosivim infekcijama (SPI), čiji su učinci na zdravlje adolescenata imali sve veću relativnu važnost u zadnjim desetljećima. Naime, prema studiji provedenoj u 188 zemalja svijeta, između 1990. i 2013. godine nezaštićeni spolni odnosi popeli su se na ljestvici rizičnih faktora mjerenih godinama izgubljenoga zdravog života (*disability adjusted life years*) za populaciju obaju spolova između 15. i 19. godine (Mokdad i sur., 2016). Rizici vezani uz adolescentsku seksualnu aktivnost pridaju važnost proučavanju mehanizama u pozadini adolescentske seksualne inicijacije (stupanja u prvi spolni odnos), između ostalog i zbog mogućnosti inkorporiranja dobivenih spoznaja u intervencije, poput zdravstvenog odgoja u školama ili informativnih kampanja. Iako se adolescentskoj seksualnosti tradicionalno pristupa iz "negativne" ili rizične perspektive koja pretpostavlja potrebu intervencije, kao što je slučaj, primjerice, s pušenjem te konzumacijom alkohola i narkotika, seksualna inicijacija u srednjoj adolescenciji (od šesnaeste do devetnaeste godine života) nije samo potencijalni zdravstveni rizik nego i normativna razvojna stepenica uz koju su vezani i važni pozitivni ishodi (Tolman i McClelland, 2011). Razumijevanje normativnoga pritiska na adolescentsko seksualno ponašanje od izravne je važnosti za izradbu programa intervencije, kojemu je cilj smanjenje rizika vezanih uz adolescentsko seksualno ponašanje (Marston i King, 2006).

Vršnjački utjecaj

Među izvorima normativnoga pritiska u kontekstu rizičnoga ponašanja adolescenata, pa tako i seksualne inicijacije, osobito važnu ulogu imaju vršnjaci (Billy i Udry, 1985; Brown i Larson, 2009). Istraživanja redovito nalaze visoku sličnost u seksualnom ponašanju adolescenata i njihovih prijatelja (Brechwald i Prinstein, 2011; Buhi i Goodson, 2007; van de Bongardt, Reitz, Sandfort i Deković, 2015). Mehanizmi vršnjačkog utjecaja koji se pretpostavljeno nalaze iza statističke povezanosti ponašanja adolescenata i njihovih prijatelja uglavnom se nadovezuju na teoriju socijalnog učenja (Bandura, 1986). Osim "stožernoga" mehanizma učenja promatranjem i oponašanjem, istraživanja adolescentskih rizičnih ponašanja iznašla su i potkrijepila različite, manje ili više međusobno povezane, mehanizme: između ostalih, viši status koji se često pripisuje osobama koje karakterizira rizično ponašanje, pozitivnu potkrepu u svakodnevnim interakcijama (npr. odobravanje rizičnih ponašanja) te osnaživanje vlastita identiteta kroz

usvajanje poželjnih ponašanja (Maxwell, 2002; Prinstein i Dodge, 2008; Brechwald i Prinstein, 2011).

U novijim konceptualizacijama vršnjačkog utjecaja na tragu teorije socijalnog učenja (Cialdini i Trost, 1998; Brown, Bakken, Ameringer i Mahon, 2008) naglašava se važnost razlikovanja deskriptivnih normi, odnosno ponašanja vršnjaka, od nalogodavnih normi (*injunctive norms*), koje se odnose na stavove vršnjaka prema promatranom ponašanju. Istraživanja pokazuju kako su prve snažniji prediktor seksualnoga ponašanja adolescenata od potonjih (Baumgartner, Valkenburg i Peter, 2011; van de Bongardt i sur., 2015).

Posebna osjetljivost adolescenata na utjecaj prijatelja vezana je uz veliku količinu vremena koje mladi ljudi provode s vršnjacima, smanjeni nadzor roditelja te sve veću identitetsku i emocionalnu vezanost uz vršnjake i njihovo mišljenje (Brown i Larson, 2009, str. 75–76). S intervencijskoga gledišta, varijacije u podložnosti utjecaju vršnjaka na seksualna ponašanja unutar adolescentske populacije čine važan predmet istraživanja. Naime, razlike u želji za uklapanjem u vršnjačku grupu (stupanj konformizma) mogle bi poslužiti za uočavanje adolescenata posebno podložnih vršnjačkom utjecaju. Premda eksperimentalne studije efekta podložnosti utjecaju na ishode ponašanja naglašavaju problematičnu pouzdanost samoprocijenjene podložnosti utjecaju okoline (Allen, Porter i McFarland, 2006; Widman, Choukas-Bradley, Helms i Prinstein, 2016), eksperimentalni dizajn ne pruža razmjerno lako i redovito provedivu proceduru mjerenja – nužnu u primijenjenim istraživanjima. Anketno istraživanje moderirajućeg efekta individualne podložnosti vršnjačkom utjecaju na povezanost deskriptivnih normi i adolescentskoga ponašanja ostaje stoga važan spoznajni alat usprkos metodološkim ograničenjima.

Vršnjačka selekcija

Relativno je rano prepoznato da iza statističkih povezanosti rizičnih ponašanja adolescenata i njihovih prijatelja osim ili umjesto utjecaja (socijalizacije) redovito stoji i fenomen selekcije, odnosno tendencije adolescenata da biraju društvo slično sebi po promatranim atributima (Cohen, 1977; Kandel, 1978; Bauman i Ennett, 1994). Često tumačenje tendencije odabira sebi sličnih za prijatelje, što uključuje i sklonost rizičnom ponašanju, naglašava razvojnu putanju koja se kreće od loših roditeljskih praksi u djetinjstvu (nedostatka nadzora i postavljanja granica) preko rizičnoga ponašanja i odabira prijatelja sa sličnim sklonostima u ranoj adolescenciji do povratne sprege vršnjačkog utjecaja i selekcije u srednjoj i kasnoj adolescenciji (Boislard, Poulin, Kiesler i Dishion, 2009; Leung, Toumborou i Hemphill, 2014). Vršnjaci obilježeni sličnim devijantnim normama i ponašanjima poželjan su odabir prijatelja jer

pružaju podršku već formiranom identitetu, ali i otvaraju nove mogućnosti: mogu postati seksualni partneri ili olakšati pristup potencijalnim seksualnim partnerima (Boislard i sur., 2009). Za empirijsku potvrdu sličnih društvenih procesa u kontekstu konzumacije alkohola usp. Leung i sur. (2014).

Utjecaj i selekcija u stvarnosti su međusobno dopunjujući mehanizmi koji djeluju u pozadini visoke sličnosti u ponašanju u adolescentskim grupama (Brown i sur., 2008). U longitudinalnom istraživanju može ih se analitički razdvojiti te usporediti veličinu njihovih učinaka. Općenito govoreći, efekt utjecaja može se shvatiti kao povezanost vršnjačkoga ponašanja u V1 i ponašanja pojedinca u V2, a efekt selekcije kao povezanost ponašanja pojedinca u V1 s ponašanjem vršnjaka u V2. S intervencijskoga stajališta, važnost istraživanja selekcije, odnosno analitičkog razdvajanja selekcije i utjecaja, iskazuje se u podlozi za procjenu učinkovitosti edukacijskih programa usmjerenih na vršnjake, koji su dio preporuka Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2010). Djelotvornost programa fokusiranih na vršnjački utjecaj bit će niska ako efekt selekcije prijatelja s obzirom na sličnost prema postojećem seksualnom iskustvu prevladava nad vršnjačkim utjecajem. Nasuprot tome, ako vršnjački utjecaj prevladava nad selekcijom, isti će program biti uspješniji – pod pretpostavkom da intervencija (edukacijski program) zahvaća većinu unutar vršnjačkih grupa u školi ili susjedstvu (Ali i Dwyer, 2011).

Mehanizam selekcije vrlo je slabo istražen u kontekstu adolescentske seksualnosti. Nedavna je metaanaliza navela samo tri relevantna rada (van de Bongardt i sur., 2015). Nasuprot tomu, metaanaliza studija koje su usporedno mjerile selekciju i utjecaj na području drugih rizičnih ponašanja opisala je 22 longitudinalne studije samo na području adolescentske konzumacije alkohola (Leung i sur., 2014). U cjelini, nalazi tih studija pokazuju kako bi u ranoj adolescenciji (do navršene 15. godine života) vršnjačka selekcija mogla biti snažnija od utjecaja, dok se u srednjoj i kasnoj adolescenciji taj odnos obrće. Rečeno se poklapa s nalazima recentne metaanalize studija selekcije i utjecaja u širem rasponu devijantnih ponašanja koje su primijenile metodologiju analiza društvenih mreža (Deng i sur., 2017).

Rezultati studija koje su van de Bongardt i sur. (2015) naveli kao one koje ispituju ulogu vršnjačke selekcije i utjecaja na području adolescentske seksualnosti ne omogućuju jasan zaključak. Naime, samo je jedna od tih studija procjenjivala relativan efekt selekcije i utjecaja primjenjujući longitudinalni nacrt (Henry, Schoeny, Deptula i Slavick, 2007). U studiji provedenoj na uzorku obaju spolova prosječne dobi od 16,7 godina, u kojoj se rabio model ukriženih tragova (*cross-lagged model*) za dvije točke mjerenja s godinu dana razmaka, zami-

jećen je statistički značajan efekt vršnjačkog utjecaja i neznačajan efekt selekcije na rizično seksualno ponašanje (broj partnera/ica s kojima je sudionik/ica imao/la nezaštićeni seksualni odnos). Međutim, nađen je značajan efekt stavova o rizicima spolnih odnosa u prvoj točki mjerenja na percipirane stavove prijatelja u drugoj točki, što upućuje na to da su nalogodavne, a ne deskriptivne (ponašajne), norme prediktivne za efekt vršnjačke selekcije u kontekstu rizičnoga seksualnog ponašanja. Nadalje, Jaccard i suradnici (Jaccard, Blanton i Dodge, 2005) vršnjački su utjecaj na seksualnu aktivnost operacionalizirali kroz seksualnu aktivnost najboljega prijatelja, pri čemu su kontrolirali efekt selekcije (sličnost prema seksualnom (ne)iskustvu) samo u početnoj točki mjerenja. Takav je postupak isključio mogućnost usporedbe efekata utjecaja i selekcije. Usprkos tomu, nalazi studije sugeriraju kako je efekt utjecaja najboljega prijatelja na seksualnu aktivnost znatno precijenjen ako se ne kontrolira mogućnost selekcije najboljega prijatelja s obzirom na ponašanje od interesa. Studija Jaccarda i suradnika (2005) jedno je od malobrojnih istraživanja vršnjačkog utjecaja i selekcije na području seksualnog ponašanja.

Koliko nam je poznato, naša je studija prvo istraživanje koje analizira relativan utjecaj vršnjačkog utjecaja i selekcije u kontekstu seksualne inicijacije adolescenata. U tom smislu riječ je o prvom koraku u popunjavanju praznine u literaturi, čija je svrha prikupiti podatke potrebne za izradbu djelotvornih programa smanjivanja seksualnih rizika u adolescentskoj populaciji.

CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj je ovog rada ispitati efekte vršnjačkog utjecaja i selekcije (sebi sličnih) vršnjaka na stupanje adolescenata u prvi seksualni odnos. Naše prvo istraživačko pitanje odnosi se na evidentiranje prisutnosti obaju mehanizama:

IP1: Kad je riječ o dinamici seksualne inicijacije adolescentica, podupiru li prikupljeni podaci tezu o vršnjačkom utjecaju i/ili podupiru tezu o vršnjačkoj selekciji?

Drugo istraživačko pitanje (IP2) odnosi se na relativan doprinos dvaju mehanizama seksualnoj inicijaciji adolescentica:

IP2: Postoji li razlika u veličini efekta vršnjačke selekcije u odnosu na efekt vršnjačkog utjecaja?

Treće istraživačko pitanje odnosi se na razliku u podložnosti vršnjačkom utjecaju s obzirom na stupanj želje za uklapanjem (stupanj konformizma):

IP3: Je li efekt vršnjačkog utjecaja podjednako prisutan u adolescentica s višim i nižim stupnjem samoprocijenjenoga konformizma?

METODA

Sudionici

U rujnu 2015. godine 211 učenica drugih razreda 45 srednjih škola u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji sudjelovalo je u posebnoj dionici longitudinalne *online* studije mogućih posljedica uporabe seksualiziranih medija (PROBIOPS). Cilj dionice bio je prikupiti podatke o tzv. egocentričnim mrežama, odnosno karakteristikama sudionicima bliskih osoba. Osamnaest mjeseci kasnije u ponovljenom su prikupljanju mrežnih podataka sudjelovale 162 učenice (odaziv od 77 %). Razlog zbog kojeg smo u ovoj studiji usmjereni isključivo na adolescentice vezan je uz drugi od šest valova *online* panela, u koji je prvi put uvršten modul s pitanjima o vršnjačkoj mreži. Odaziv sudionika bio je prilično loš u tom valu (osobito mladića) jer smo s njima kontaktirali isključivo internetom, što se pokazalo nedovoljnim. Poučeni tim iskustvom, u svakom smo idućem valu – uključujući i onaj u kojem smo ponovili mrežni modul – posjetili škole uključene u projekt kako bismo učenike podsjetili na nastavak istraživanja i objasnili važnost longitudinalnoga praćenja te nužnost postavljanja istih pitanja (što je bilo osobito zbunjujuće za neke sudionike). Uzmemo li u obzir njihovu općenito manju zainteresiranost za sudjelovanje u istraživanjima, osobito onima koja traže trajniji angažman, činjenica da su mladići činili tek jednu trećinu (34 %) sudionika u prvoj točki mjerenja vršnjačke mreže nije neočekivana. Malen broj mladića koji su poslali informacije o svojoj vršnjačkoj mreži rezultirao je odlukom da godinu i pol kasnije mrežni modul ponovimo samo za djevojke.

Prosječna dob sudionica bila je 16,1 godinu ($SD = 0{,}47$) u prvom valu (V1). Od 162 sudionice u oba vala u prvom valu ih je 87,7 % imalo navršenih 16 godina, a 10,5 % imalo ih je navršenih 17 godina. Samo su dvije sudionice imale manje od 16 (14, odnosno 15 godina), a samo je jedna sudionica imala navršenih 19 godina. S oba roditelja živjelo je 85,8 % sudionica. Visoko obrazovanog oca ili majku imalo je 55,6 % sudionica. Izuzevši krštenja, vjenčanja, pogrebe i slično, vjerske obrede je barem jednom mjesečno pohađalo 39,5 % sudionica. Prosječan školski uspjeh sudionica iznosio je 4,1 ($SD = 0{,}53$), u rasponu od 2,4 do 5,0. Polovina ih je pohađala gimnaziju (50,2 %), a ostatak trogodišnje ili četverogodišnje stručne i umjetničke škole. S obzirom na to da otprilike 31 % srednjoškolske populacije Zagreba i Zagrebačke županije pohađa gimnazije, u našem je uzorku udio gimnazijalki precijenjen. To je potvrdila i logistička regresijska analiza, prema kojoj su sudionice mrežnog istraživanja, u odnosu na ostale sudionice longitudinalne studije, bile podzastupljene među učenicama stručnih škola

(OR = 0,65, $p < 0,05$). Od ostalih indikatora u modelu (život s oba roditelja ili samo s jednim roditeljem, obrazovanje oca i majke, religioznost i prosječna ocjena na kraju protekle godine) značajna je razlika uočena isključivo u zadnjem (OR = 0,60, $p < 0,001$). Sudionice u mrežnom dijelu istraživanja imale su nešto slabiji školski uspjeh od onih koje nisu sudjelovale u tom dijelu longitudinalne studije.

Postupak

Regrutacija sudionica u mrežni dio longitudinalnog istraživanja provedena je putem *Facebook* stranice PROBIOPS projekta (za više detalja o uzorkovanju i provedbi projekta usp. Tomić, Burić i Štulhofer, 2017). Inicijalno, više od 2000 srednjoškolaca registriralo se za sudjelovanje u longitudinalnom projektu, pošto su u školi dobili letak kojim ih se pozivalo na sudjelovanje u znanstvenom istraživanju (letak je sadržavao i informacije o projektu namijenjenom roditeljima). No samo se četiristotinjak registriranih povezalo s projektnom stranicom, što je – uz poteškoće u kontaktiranju ostalih elektroničkom poštom – rezultiralo slabim odazivom na mrežnu dionicu istraživanja. Poziv na nastavak sudjelovanja sadržavao je detaljne informacije o istraživanju te personalizirani link na *online* upitnik. Prije početka ispunjavanja upitnika sudionici su trebali potvrditi da su pročitali informacije o istraživanju te da pristaju sudjelovati u njemu. Ispunjavanjem upitnika sudionici su se kvalificirali za lutriju u kojoj je nakon završetka prikupljanja podataka podijeljen određeni broj bonova jednoga trgovačkog centra u vrijednosti od 20, 50 i 100 kn. Provedbu istraživanja odobrilo je Etičko povjerenstvo Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

Mjere

Podaci o egocentričnim mrežama temelje se na tzv. generatoru imena koji definira tip, odnosno "granice", društvene mreže. U našoj je studiji uzet sljedeći generator: *Većina mladih povremeno razgovara o seksualnosti sa svojim prijateljima ili drugim bliskim osobama. Navedi do pet osoba s kojima najčešće razgovaraš o vlastitom seksualnom životu, a da to nisu članovi uže obitelji (mama, tata, baka, djed, sestra ili brat). Također, nemoj navesti ni svojeg dečka/curu.* Nakon toga bi sudionica (koju u mrežnoj analizi nazivamo *ego*) navela sve osobe koje odgovaraju traženom kriteriju (*alteri*), a potom su slijedila pitanja o spolu, dobi, stupnju religioznosti te seksualnom (ne)iskustvu (seksualno iniciran/a ili ne) svakoga od navedenih altera. Među mogućim odgovorima na ta pitanja sudionicama je bila ponuđena i kategorija "ne znam". U ovom radu rabimo isključivo odgovore na pitanje o seksual-

nom (ne)iskustvu altera, pri čemu su odgovori operacionalizirani kao omjer između broja onih koji još nisu imali spolni odnos i onih koji jesu. Uzeti su u obzir alteri obaju spolova. U prvoj točki mjerenja (V1) 4,9 % svih altera koje su navele sudionice (20 od ukupno 406) bilo je starije od 19 godina, a u drugoj točki mjerenja (V2) 6,9 % altera bilo je starije od 19 godina.

Seksualno (ne)iskustvo sudionice određeno je odgovorom (da/ne) na sljedeće pitanje: *Neki mladi ljudi imaju manje, a neki više intimnih iskustava. Koje od niže navedenih si ti imala* … Među sedam ponuđenih erotskih / seksualnih aktivnosti samo se potvrdan odgovor na potpitanje spolni odnos (*penis u vagini*) uzimao kao indikator seksualnog iskustva (iniciranosti) sudionice.

Želja za uklapanjem (stupanj konformizma) operacionalizirana je skalom vršnjačke popularnosti (Santor, Messervey i Kusumakar, 2000), kompozitnom mjerom koja je uključila pet tvrdnji (npr. *Učinila sam neke stvari koje inače ne bih samo kako bih bila popularnija* i *Znalo se dogoditi da sam prekršila neka pravila jer su me na to nagovorili*). Odgovori su bilježeni na skali Likertova tipa, u rasponu od 1 = uopće se ne odnosi na mene, do 5 = u potpunosti se odnosi na mene. Konstrukt je odmjeren u drugom valu prikupljanja mrežnih podataka (V2). Opisana mjera vršnjačkoga konformizma imala je zadovoljavajuću pouzdanost (Cronbach $\alpha = 0{,}82$).

Statistička analiza

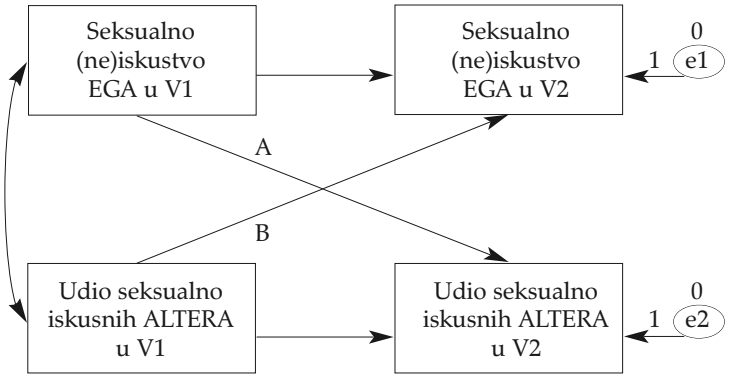
Kako bismo razlučili efekt vršnjačkog utjecaja od efekta selekcije vršnjaka po sličnosti, rabili smo modeliranje strukturalnim jednadžbama u programu Stata 14 (StataCorp, 2015), pri čemu smo primjenjivali tehniku ukriženih (*cross-lagged*) tragova među manifestnim indikatorima odmjerenim u dvije vremenske točke (V1 i V2). Kao što prikazuje Slika 1, trag A, koji povezuje seksualno (ne)iskustvo ega u V1 s omjerom njezinih seksualno iskusnih altera u V2, upućuje na utjecaj vršnjačke selekcije, trag B, koji povezuje omjer seksualno iskusnih altera u V1 sa seksualnim (ne)iskustvom ega u V2, odražava efekt vršnjačkog utjecaja. U kontekstu našega istraživačkog pitanja koje podrazumijeva raščlambu efekata utjecaja i selekcije prednost modela ukriženih tragova sastoji se u simultanoj (međuzavisnoj) procjeni efekata selekcije i utjecaja u sustavu regresijskih jednadžbi, što omogućuje izravnu usporedbu procijenjenih efekata, odnosno kontrolu efekta selekcije efektom utjecaja i obrnuto. Tako nije s tehnikama (primjerice, analiza varijance za ponovljena mjerenja te višerazinska regresijska analiza) koje procjenjuju efekte utjecaja i selekcije kao nezavisne (Steglich, Snijders i Pearson, 2010).

Kao pokazatelje pristajanja modela podacima uzeli smo značajnost hi-kvadrata i standardizirani drugi korijen prosječ-

ne pogreške (SRMR) kao apsolutne mjere te indeks usporednoga pristajanja (CFI) kao inkrementalnu mjeru (Iacobucci, 2010).[1] S obzirom na odstupanja od multivarijatne normalnosti podataka, pokazatelji pristajanja izračunani su uz Sattora-Bentler korekciju (Satorra i Bentler, 1994). Na adekvatno pristajanje modela podacima upućuju sljedeće vrijednosti navedenih pokazatelja: neznačajna vrijednost hi-kvadrata, SRMR ≤ 0,05 te CFI ≥ 0,95. Kao provjeru robusnosti značajnih procjena efekata te radi lakše interpretacije veličine efekata procijenili smo i generalizirani model strukturnih jednadžbi, u kojem smo efekte prediktora seksualnog iskustva u V2 računali logističkom regresijom.

Kako bismo odgovorili na treće istraživačko pitanje, višegrupnim smo modelom testirali invarijantnost tragova vršnjačke selekcije i vršnjačkog utjecaja u dvije skupine sudionica: onih s nižim te onih s višim stupnjem vršnjačkoga konformizma. Podjela je izvršena prema vrijednosti medijana (8). Slabije pristajanje restriktivnijega modela (u kojem je pretpostavljena jednakost tragova u obje skupine) u odnosu na model u kojem se tragovi slobodno procjenjuju upućuje na značajnu razliku u vršnjačkom utjecaju, odnosno selekciji,[2] između dviju skupina sudionica. Razliku u pristajanju modela testirali smo standardnim testom razlike hi-kvadrata (Little, 2013).

➲ SLIKA 1
Analitički model testiranja efekata vršnjačkog utjecaja i selekcije na seksualnu inicijaciju adolescentica



Legenda: V1 i V2 = prva i druga točka mjerenja u razmaku od 18 mjeseci; A = efekt vršnjačke selekcije, B = efekt vršnjačkog utjecaja.

REZULTATI

Iz izvornog uzorka od 162 učenice koje su sudjelovale u obje točke mjerenja isključili smo jednu sudionicu jer je u prvoj točki mjerenja navela da je imala seksualno iskustvo, a u drugoj točki da nije. Većina djevojaka (62,1 %) nije imala seksualno iskustvo tijekom promatranog razdoblja (Tablica 1). Seksualno iskustvo u prvoj točki mjerenja (V1) iskazalo je 13,0 % dje-

vojaka, dok ih je 24,8 % stupilo u prvi spolni odnos između V1 i V2. Djevojke koje nisu bile seksualno aktivne ni u jednom valu navele su proporciju seksualno iskusnih altera. Međutim, u toj se skupini dogodio i najveći rast proporcije seksualno iskusnih između V1 i V2, dok je najmanji rast proporcije seksualno iskusnih altera zabilježen u skupini koja je prvo seksualno iskustvo imala prije V1.

TABLICA 1
Omjer (proporcija) seksualno iskusnih altera u prvoj i drugoj točki mjerenja s obzirom na seksualno iskustvo

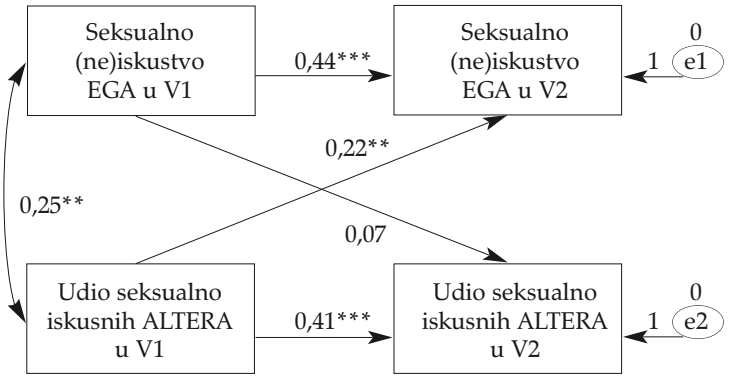
	Grupa A (seksualno neiskusne u oba vala) (n = 100) M (SD)	Grupa B (seksualno iskustvo u V1) (n = 21) M (SD)	Grupa C (seksualno iskustvo u V2) (n = 40) M (SD)	Ukupno M (SD)
Omjer seksualno iskusnih altera u V1	0,17 (0,28)	0,47 (0,31)	0,36 (0,38)	0,26 (0,33)
Omjer seksualno iskusnih altera u V2	0,31 (0,35)	0,55 (0,35)	0,49 (0,37)	0,38 (0,36)

Da bismo odgovorili na prvo istraživačko pitanje, procijenili smo model ukriženih tragova (Slika 2), čije je pristajanje podacima bilo posve zadovoljavajuće ($\chi^2_{SB(1)} = 2{,}50$, $p > 0{,}10$, $CFI_{SB} = 0{,}98$, SRMR = 0,03). Veza između seksualnog iskustva u V1 i proporcije seksualno iskusnih altera u V2, koja reprezentira efekt vršnjačke selekcije, nije bila statistički značajna ($\beta = 0{,}07$, $p > 0{,}05$). Za razliku od toga, veza koja opisuje vršnjački utjecaj (odnos proporcije seksualno iskusnih vršnjaka u V1 i seksualne inicijacije između V1 i V2) bila je statistički značajna ($\beta = 0{,}22$, $p < 0{,}01$), što je ujedno odgovor na drugo istraživačko pitanje. U našem je uzorku zabilježen značajan efekt vršnjačkog utjecaja, no ne i vršnjačke selekcije. Rezultati generaliziranoga modela potvrdili su rezultate osnovnoga modela. Za razliku od neznačajnoga traga vršnjačke selekcije, trag utjecaja bio je značajan (OR = 5,40, $p < 0{,}01$), što znači da su šanse za seksualno iskustvo ega u V2 bile gotovo pet i pol puta veće među onima čiji su svi alteri bili seksualno iskusni u V1, u usporedbi sa sudionicima bez altera sa seksualnim iskustvom u V1.

Kako bismo odgovorili na treće istraživačko pitanje, proveli smo višegrupni ukriženi model koji uspoređuje dvije skupine sudionica: one obilježene nižim te višim stupnjem vršnjačkoga konformizma. U ovoj analizi deset je sudionica iz izvornog uzorka isključeno jer nisu odgovorile na jednu ili više tvrdnji koje čine skalu konformizma (N=151). Pošto smo utvrdili dobro pristajanje osnovnoga multigrupnog modela podacima (Model A; usp. Tablicu 2), u sljedećem smo koraku trag koji reprezentira vršnjački utjecaj učinili jednakim u obje skupine (Model B). Nakon toga je isti postupak proveden za trag koji označuje vršnjačku selekciju (Model C). Kako je standardni test razlike hi-kvadrata pokazao podjednako pristajanje

modelā (Tablica 2), valja zaključiti da podaci ne podržavaju pretpostavljenu moderatorsku ulogu u kontekstu veze vršnjačkog utjecaja, odnosno selekcije i seksualne inicijacije.

➲ SLIKA 2
Model ukriženih tragova vršnjačke selekcije i utjecaja na seksualnu inicijaciju adolescentica (N = 151)



Bilješke: $\chi^2_{SB(1)} = 2{,}50$, $p > 0{,}10$, $CFI_{SB} = 0{,}98$, SRMR = 0,03.

🡻 TABLICA 2
Pokazatelji pristajanja podacima multigrupnoga modela ukriženih tragova procijenjenih po skupinama nižega i višega stupnja konformizma (N = 151)

	χ^2	*df*	*p*	$\Delta\chi^2/df$	CFI	SRMR
Model A: slobodno procijenjeni (referentni) model	2,60	2	0,27		0,99	0,03
Model B: invarijantni trag vršnjačkog utjecaja	2,72	3	0,44	0,12/1	1,00	0,03
Model C: invarijantni trag vršnjačke selekcije	3,13	3	0,37	0,53/1	1,00	0,03

DISKUSIJA

U ovom smo radu istražili povezanost seksualne inicijacije adolescenata s vršnjačkim utjecajem i vršnjačkom selekcijom. Procesi u pozadini stupanja adolescenata u prvi spolni odnos čine relevantan predmet istraživanja s obzirom na rizik zaraze SPI među seksualno aktivnim adolescentima (Cavazos-Rehg i sur., 2010; Landripet, Štulhofer i Baćak, 2011; Mokdad i sur., 2016). Važnost istraživanja čimbenika dinamike adolescentskog razvoja na području seksualnih ponašanja šira je od perspektive na adolescentsko seksualno ponašanje isključivo kao na rizik, jer su ponašanja povezana sa spolnosti dio normalnog razvoja adolescenata i imaju pozitivne učinke (Tolman & McClelland, 2011). Utjecaj vršnjaka na rizična, uključujući i seksualna, ponašanja adolescenata već se dugo smatra važnim čimbenikom rizičnih ponašanja, a istraživao se i vršnjački utjecaj na negativne psihološke ishode šire vezane uz spolnost, kao što je tjelesna samoobjektivacija adolescentica (Brajdić Vuković, Lucić i Štulhofer, 2018).

Prepoznajući sličnosti među adolescentima koje obilježavaju rizična ponašanja, vršnjačkom je utjecaju razmjerno rano pridodan komplementarni mehanizam vršnjačke selekcije (Co-

hen, 1977; Kandel, 1978; Bauman i Ennett, 1994). Time je konceptualizacija procjene efekta vršnjačkog utjecaja na specifična ponašanja uključila kontrolu mehanizma selekcije vršnjaka (Jaccard i sur., 2005). Nažalost, takav je pristup često zanemaren (Brechwald i Prinstein, 2011), a osobito kada je riječ o istraživanjima seksualnoga ponašanja adolescenata (van de Bongardt i sur., 2015). Tako je naše istraživanje prvo longitudinalno istraživanje odnosa između vršnjačke selekcije i utjecaja u kontekstu seksualne inicijacije adolescentica.

Prema rezultatima našeg istraživanja, koje je uključilo dvije točke mjerenja (V1 i V2) i uzorak od 162 adolescentica prosječne dobi od 16 godina, vršnjački je utjecaj, a ne vršnjačka selekcija, društveni mehanizam u pozadini seksualne inicijacije djevojaka između srednje i kasne adolescencije. Taj se nalaz poklapa s rezultatima longitudinalnog istraživanja Henryja i suradnika (2007), koji su na uzorku slične prosječne starosti (16,7 godina) ustanovili značajan efekt vršnjačkog utjecaja, no ne i selekcije, na nezaštićene seksualne odnose.

U studiji koja je pratila skupinu kanadskih i talijanskih adolescenata od završnog razreda osnovne škole do drugog razreda srednje škole (usp. Boislard i sur., 2009) ispitane su moderacijska i medijacijska uloga vršnjačke selekcije i utjecaja u kontekstu veze između roditeljskoga nadzora i egove konzumacije droga i alkohola, koja je u testiranom kauzalnom lancu prethodila rizičnom seksualnom ponašanju ega kao krajnjem ishodu. Premda nalazi te studije nisu izravno usporedivi s našima, valja napomenuti kako su autori potvrdili medijacijsku i moderacijsku važnost vršnjačkog utjecaja (u odvojenim modelima), no ne i vršnjačke selekcije.

Radi usporedivosti rezultata istraživanja vršnjačkog utjecaja i selekcije, bez obzira na to o kojem je ponašanju (ishodu) riječ, posebnu pozornost valja posvetiti preciziranju modaliteta vršnjačkog utjecaja (Prinstein i Dodge, 2008). To se u prvom redu odnosi na razlikovanje deskriptivnih (ponašajnih) i nalogodavnih normi. Premda smo se u ovome radu usmjerili na deskriptivne norme, ne treba zanemariti važnost drugoga tipa normi: odobravanje određenoga ponašanja među adolescentima koji nemaju takvo iskustvo povećava vjerojatnost da će netko od njih to učiniti (Henry i sur., 2007; Dishion, Spracklen, Andrews i Patterson, 1996). Efekt selekcije također bi se mogao razlikovati s obzirom na tip normi. Henry i suradnici (Henry i sur., 2007) našli su značajan efekt selekcije u situaciji kada je među sudionicima istraživanja postojala sličnost u nalogodavnim, no ne i ponašajnim, normama.

U longitudinalnom istraživanju Jaccarda i suradnika (2005), koji su u uzorku petnaestogodišnjaka analizirali utjecaj najboljega prijatelja na seksualnu aktivnost ega, kontrola efekta selekcije najboljega prijatelja rezultirala je značajnim smanje-

njem procijenjenog efekta vršnjačkog utjecaja. Iako operacionalizacija vršnjačkog utjecaja i selekcije ponašanjem najboljega prijatelja nije potpuno usporediva s pristupom koji uzima u obzir ponašanje bliskih prijatelja, navedeni nalaz potkrepljuje važnost komparativnog istraživanja efekta vršnjačke selekcije i utjecaja u raznim razvojnim fazama (Brown i sur., 2008; usp. i Leung i sur., 2014; Deng i sur., 2014).

Ograničenja studije

U razmatranju nalaza ovoga prvog pokušaja usporedbe doprinosa vršnjačkog utjecaja i vršnjačke selekcije pri odlučivanju adolescentica o stupanju u prvi seksualni odnos valja imati na umu nekoliko ograničenja. Temeljno ograničenje jest razmjerno malen i neprobabilistički (prigodni) uzorak te, kao posljedica toga, ograničena statistička snaga zaključivanja. Naše je nalaze, u tom smislu, nužno replicirati u većem, probabilističkom uzorku. Nije moguće ni isključiti potencijalne efekte nadzastupljenosti gimnazijalki (u odnosu na polaznice strukovnih srednjih škola) u našem uzorku na procjenu obaju mehanizama (efekt vršnjačkog utjecaja te efekt vršnjačke selekcije).

Naši su nalazi striktno ograničeni isključivo ženskim uzorkom, s obzirom na to da se stupanj i karakter vršnjačkog utjecaja na seksualno ponašanje mogu razlikovati s obzirom na spol, iako su rezultati dosadašnjih istraživanja o tome podijeljeni (Brechwald i Prinstein, 2011). Henry i suradnici (2007) u jedinoj su nama poznatoj longitudinalnoj studiji vršnjačkog utjecaja i selekcije s obzirom na slično seksualno ponašanje našli snažniji vršnjački utjecaj na adolescentice, no samo kada je riječ o utjecaju nalogodavnih normi (stavova prijatelja) na ponašanje. Potrebna su daljnja istraživanja na obuhvatnijim uzorcima kako bi se utvrdile potencijalne spolne / rodne razlike u stupnju i karakteru vršnjačke selekcije i utjecaja na području seksualnog ponašanja.

Doseg naših zaključaka u pogledu edukacijskih intervencija ograničen je nepoznavanjem mehanizama u pozadini vršnjačkoga normativnog pritiska na seksualno (ne)iskustvo. Sadašnja literatura upućuje na važnost nalogodavnih normi (stavovi prema promatranom seksualnom ponašanju) te njihova odnosa s deskriptivnim (ponašajnim) normama. U ovom radu nismo mjerili nalogodavne norme, što bi bilo važno učiniti u budućim istraživanjima.

ZAKLJUČAK

Literatura o međuodnosu vršnjačkog utjecaja i selekcije, kao mehanizama u pozadini visoke ponašajne sličnosti u adolescentskim grupama, relativno je bogata kada je riječ o rizičnim ponašanjima, poput konzumacije duhana, droga i alkohola, ali siromašna na području seksualnoga ponašanja. Nastojeći

popuniti tu prazninu, proveli smo prvu longitudinalnu usporedbu vršnjačkog utjecaja i vršnjačke selekcije u kontekstu seksualne inicijacije djevojaka. Na uzorku zagrebačkih srednjoškolki prosječne dobi od 16 godina provedena je analiza traga (model ukriženih tragova s dvije točke mjerenja) koja je potvrdila značajnost mehanizma vršnjačkog utjecaja, no ne i selekcije.

Naša se studija čini relevantnom za promišljanje djelotvornosti programa seksualne edukacije. Imajući na umu kako je vršnjačka skupina mnogo više od referentne točke u životu adolescenata, naši nalazi sugeriraju da bi intervencije koje uzimaju u obzir mehanizam vršnjačkog utjecaja trebale biti uspješnije od drugih, s obzirom na mogućnost ne samo izravnoga nego i neizravnoga djelovanja na vrijednosti i ponašanja mladih kroz razvijanje odgovornih deskriptivnih i nalogodavnih normi među vršnjacima. Naš drugi nalaz, onaj o nepostojanju razlike u podložnosti vršnjačkom utjecaju na seksualnu inicijaciju s obzirom na stupanj konformizma, navodi na oprez u fokusiranju na individualne dispozicije prilikom izradbe edukacijskih sadržaja. Dakako, za detaljnije i dalekosežnije promišljanje edukacijskih intervencija potrebna su istraživanja s više točaka mjerenja i dužim razdobljem praćenja, kako bi se, kontrolirajući efekt vršnjačke selekcije, utvrdilo kritično razdoblje vršnjačkog utjecaja na seksualnu inicijaciju adolescenata.

BILJEŠKE

[1] Drugi korijen prosječne pogreške aproksimacije (RMSEA), standardnu mjeru parsimoničnosti modela, nismo rabili jer se u literaturi navodi kao nepouzdana u modelima s malim brojem stupnjeva slobode (usp. Kenny, Kaniskan i McCoach, 2015).

[2] Grupne razlike u jednom, odnosno drugom, utjecaju ispituju se testiranjem invarijantnosti traga koji predstavlja vršnjački utjecaj, odnosno onoga koji reprezentira efekt vršnjačke selekcije.

LITERATURA

Ali, M. M. i Dwyer, D. S. (2011). Estimating peer effects in sexual behavior among adolescents. *Journal of Adolescence, 34*(1), 183–190. https://doi. org/10.1016/j.adolescence.2009.12.008

Allen, J. P., Porter, M. R. i McFarland, F. C. (2006). Leaders and followers in adolescent close friendships: Susceptibility to peer influence as a predictor of risky behavior, friendship instability, and depression. *Development and Psychopathology, 18*(1), 155–172. https://doi.org/10.1017/S0954579406060093

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Bauman, K. E. i Ennett, S. T. (1994). Peer influence on adolescent drug use. *American Psychologist, 49*(9), 820–822. https://doi.org/10.1037/0003-066X.49.9.820

Baumgartner, S. E., Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2011). The influence of descriptive and injunctive peer norms on adolescents' risky sexual online behavior. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 14*(12), 753–758. https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0510

Billy, J. O. G. i Udry, J. R. (1985). Patterns of adolescent friendship and effects on sexual behavior. *Social Psychology Quarterly, 48*(1), 27–41. https://doi.org/10.2307/3033779

Boislard, M.-A., Poulin, F., Kiesner, J. i Dishion, T. J. (2009). A longitudinal examination of risky sexual behaviors among Canadian and Italian adolescents: Considering individual, parental, and friend characteristics. *International Journal of Behavioral Development, 33*(3), 265–276. https://doi.org/10.1177/0165025408098036

Boislard, M.-A., van de Bongardt, D. i Blais, M. (2016). Sexuality (and lack thereof) in adolescence and early adulthood: A Review of the literature. *Behavioral Sciences, 6*(1), 8. https://doi.org/10.3390/bs6010008

Brajdić Vuković, M., Lucić, M. i Štulhofer, A. (2018). Internet use associated body-surveillance among female adolescents: Assessing the role of peer networks. *Sexuality & Culture, 22*(2), 521–540. https://doi.org/10.1007/s12119-017-9480-4

Brechwald, W. A. i Prinstein, M. J. (2011). Beyond homophily: A decade of advances in understanding peer influence processes. *Journal of Research on Adolescence, 21*(1), 166–179. https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00721.x

Brown, B. B. i Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. U R. M. Lerner i L. Steinberg (Ur.), *Handbook of adolescent psychology,* 3rd edition (str. 363–390). New York: Wiley. https://doi.org/10.1002/9780470479193

Brown, B. B., Bakken, J. P., Ameringer, S. W. i Mahon, S. D. (2008). A comprehensive conceptualization of the peer influence process in adolescence. U M. J. Prinstein i K. A. Dodge (Ur.), *Understanding peer influence in children and adolescents* (str. 17–44). New York: Guilford.

Buhi, E. R. i Goodson, P. (2007). Predictors of adolescent sexual behavior and intention: A theory-guided systematic review. *Journal of Adolescent Health, 40*(1), 4–21. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.09.027

Cavazos-Rehg, P. A., Spitznagel, E. L., Bucholz, K. K., Nurnberger, J., Edenberg, H. J., Kramer, J. R., … Bierut, L. J. (2010). Predictors of sexual debut at age 16 or younger. *Archives of Sexual Behavior, 39*(3), 664–673. https://doi.org/10.1007/s10508-008-9397-y

Cialdini, R. B. i Trost, M. R. (1998). Social influence: Social norms, conformity and compliance. U D. T. Gilbert, S. T. Fiske i G. Lindzey (Ur.), *The handbook of social psychology* (str. 151–192). New York, NY, US: McGraw-Hill.

Cohen, J. M. (1977). Sources of peer group homogeneity. *Sociology of Education, 50*(4), 227–241. https://doi.org/10.2307/2112497

Deng, X., Xu, C., Cheng, M., Zhang, X., Xiaoping, D., Chen, X.,… Xiangkui, Z. (2017). Peer selection and peer influence: A meta-analysis on social network based research on adolescent delinquency.

Advances in Psychological Science, 25(11), 1898–1909. https://doi.org/10.3724/SPJ.1042.2017.01898

Dishion, T. J., Spracklen, K. M., Andrews, D. W. i Patterson, G. R. (1996). Deviancy training in male adolescent friendships. *Behavior Therapy, 27*(3), 373–390. https://doi.org/10.1016/S0005-7894(96)80023-2

Henry, D. B., Schoeny, M. E., Deptula, D. P. i Slavick, J. T. (2007). Peer selection and socialization effects on adolescent intercourse without a condom and attitudes about the costs of sex. *Child Development, 78*(3), 825–838. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01035.x

Iacobucci, D. (2010). Structural equations modeling: Fit Indices, sample size, and advanced topics. *Journal of Consumer Psychology, 20*(1), 90–98. https://doi.org/10.1016/J.JCPS.2009.09.003

Jaccard, J., Blanton, H. i Dodge, T. (2005). Peer influences on risk behavior: An analysis of the effects of a close friend. *Developmental Psychology, 41*(1), 135–147. https://doi.org/10.1037/0012-1649.41.1.135

Kandel, D. B. (1978). Similarity in real-life adolescent friendship pairs. *Journal of Personality and Social Psychology, 36*(3), 306–312. https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.3.306

Kenny, D. A., Kaniskan, B. i McCoach, D. B. (2015). The performance of RMSEA in models with small degrees of freedom. *Sociological Methods & Research, 44*(3), 486–507. https://doi.org/10.1177/0049124114543236

Landripet, I., Štulhofer, A. i Baćak, V. (2011). Changes in human immunodeficiency virus and sexually transmitted infections-related sexual risk taking among young Croatian adults: findings from the 2005 and 2010 population-based surveys. *Croatian Medical Journal, 52*(4), 458–468. https://doi.org/10.3325/cmj.2011.52.458

Leung, R. K., Toumbourou, J. W. i Hemphill, S. A. (2014). The effect of peer influence and selection processes on adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *Health Psychology Review, 8*(4), 426–457. https://doi.org/10.1080/17437199.2011.587961

Little, T. D. (2013). *Longitudinal structural equation modeling*. New York: Guilford.

Marston, C. i King, E. (2006). Factors that shape young people's sexual behaviour: A systematic review. *Lancet, 368*(9547), 1581–1586. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69662-1

Maxwell, K. (2002). Friends: The role of peer influence across adolescent risk behaviors. *Journal of Youth and Adolescence, 31*(4), 267–277. https://doi.org/10.1023/A:1015493316865

Mokdad, A. H., Forouzanfar, M. H., Daoud, F., Mokdad, A. A., El Bcheraoui, C., Moradi-Lakeh, M., … Murray, C. J. L. (2016). Global burden of diseases, injuries, and risk factors for young people's health during 1990–2013: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *Lancet, 387*(10036), 2383–2401. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00648-6

Prinstein, M. J i Dodge, K. A. (2008). Current issues in peer influence research. U M. J. Prinstein i K. A. Dodge (ur.), *Understanding peer influence in children and adolescents* (str. 3–13). New York: Guilford.

Santor, D., Messervey, D. i Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predict-

ing school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence, 29*(2), 163–182. https://doi.org/10.1023/a:1005152515264

Satorra, A. i Bentler, P. M. (1994). Corrections to test statistics and standard errors in covariance structure analysis. U A. von Eye & C. C. Clogg (Ur.), *Latent variables analysis: Applications for developmental research* (str. 399–419). Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

StataCorp (2015). *Stata Statistical Software* (verzija 14). College Station, Texas: StataCorp LP.

Steglich, C., Snijders, T. A. B. i Pearson, M. (2010). Dynamic networks and behavior: Separating Selection from influence. *Sociological Methodology, 40*(1), 329–393. https://doi.org/10.1111/j.1467-9531.2010.01225.x

Tolman, D. L. i McClelland, S. I. (2011). Normative sexuality development in adolescence: A decade in review, 2000-2009. *Journal of Research on Adolescence, 21*(1), 242–255. https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00726.x

Tomić, I., Burić, J. i Štulhofer, A. (2017). Associations between Croatian adolescents' use of sexually explicit material and sexual behavior: Does parental monitoring play a role? *Archives of Sexual Behavior* (online izdanje). https://doi.org/10.1007/s10508-017-1097-z

van de Bongardt, D., Reitz, E., Sandfort, T. i Deković, M. (2015). A meta-analysis of the relations between three types of peer norms and adolescent sexual behavior. *Personality and Social Psychology Review, 19*(3), 203–234. https://doi.org/10.1177/1088868314544223

World Health Organization (2010). Developing sexual health programmes. A framework for action. *Reproductive Health*, 55.

Widman, L., Choukas-Bradley, S., Helms, S. W. i Prinstein, M. J. (2016). Adolescent susceptibility to peer influence in sexual situations. *Journal of Adolescent Health, 58*(3), 323–329. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.10.253

A Comparison of Peer Influence and Peer Selection Effects in the Context of Female Adolescents' Sexual Debut

Marko LUCIĆ
Croatian Employment Service – Central Office, Zagreb

Aleksandar ŠTULHOFER
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

Peers are an important source of normative pressure in the context of adolescent risky behaviors, which is reflected in high behavioral homophily repeatedly found in adolescent groups. Two psychosocial mechanisms underlying this similarity have been identified: peer influence (or pressure) and peer selection (the process of befriending individuals similar to oneself). The two mechanisms have been explored

primarily in the context of non-sexual adolescent risk taking (e.g., tobacco, alcohol and drug abuse). This study is the first longitudinal comparison of peer influence and peer selection in the context of female adolescents' sexual initiation. Using data from 162 female high-school students (M_{age} = 16 years, SD = 0.47) surveyed online twice in the period of 18 months, a cross-lagged path analysis pointed to a significant effect of peer influence, but not peer selection. Contrary to expectations, the moderating effect of peer conformism was not corroborated. This study's findings confirm the importance of taking into account direct and indirect peer influence when designing comprehensive sexuality education programs.

Keywords: peer networks, adolescents, peer influence vs selection mechanism, sexual debut, longitudinal assessments

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno/ Attribution-NonCommercial